

Irena Rosandić

STVARALAČKO ČITANJE U NASTAVI STRANIH JEZIKA

Ovim prilogom želimo upozoriti na mogućnosti kreativnog angažiranja učenika na stranom jeziku u radu na literarnom tekstu. Čitanje i razumijevanje literarnog teksta te razmišljanje o pročitanom i doživljenom razvija najrazličitije kreativne sposobnosti i vještine u nastavi stranog jezika. Nadamo se da će predloženi model poslužiti kao poticaj nastavnicima za sličnu obradu.

Literarni tekst, trenutno posve zanemaren u nastavi stranih jezika i zastupljen u udžbenicima, može, ako se u radu s njime primijene određeni postupci, pružiti velike mogućnosti za kreativno angažiranje učenika na stranom jeziku. Donosimo prijedlog za obradu literarnog teksta u nastavi:

1. Janosch, *Der Esel & die Eule*, Beltz, Gelberg, Weinheim und Basel 1982.

Metodički postupci:

Ciljevi:

1. Čitanje pjesme D. Tadijanovića
Nosim sve torbe a nisam magarac¹

Ja se ne volim ni s kim tući
I nikad neću da dotaknem
Kad me nagovaraju i kažu
Ne smiješ dodirnuti njegovo uho.

Kad nas učitelj pusti iz škole
Najprije idemo svi u redu,
A poslije, čim nas ne vide više,
Tuku se s onima iz drugog sela.

Ja ne volim o tome ni govoriti.
Meni je najdraže kad idemo kući
A netko vikne: Tko će biti magarac?
Ja onda kažem: Metnite na me torbe!

I svi na moja ramena povješaju.
I meni nije teško, jer znam da nosim
I Jelinu torbu. Mogao bih za nju
Da nosim, sigurno, trideset i tri torbe.

Al nikom ne bih priznao da sve nosim
Zbog Jele! Koji možda o meni misli da sam
magarac pravi, znam: vara se i ne zna . . .
Magarac, to svi već znaju, imade dugačke uši.

1. Cilj nam je uvesti učenika u temu novog teksta na stranom jeziku, uspostaviti vezu s postojećim literarno-jezičnim iskustvom učenika na materinskom jeziku.

¹ Tadijanović, D., *Sabrane pjesme*, str. 221, Mladost, Zagreb 1975.

2. *Stvaranje asociograma* uz zadanu tematsku riječ »Liebe«.
Nastavnik pomaže pitanjima:
— Was ist Liebe?
— Macht die Liebe uns glücklich?
— Ist die Liebe das Wichtigste im Leben?
3. *Čitanje u sebi* prvog dijela teksta. Učenik dobiva upute za čitanje.
Unterstreiche Stellen im Text:
— die du wichtig findest
— die dir gefallen
— die dir nicht gefallen.
2. Prikupljanjem asocijacija i podataka iz učenikova svijeta pobuđujemo znatiželju i očekivanje i na taj način motiviramo učenika za čitanje.
3. Učenici tekst čitaju pojedinačno i u sebi. Čitanje u sebi za razliku od čitanja naglas omogućuje učeniku da sam odredi tempo čitanja, da određena mjesta pročita po želji sporije, odnosno brže, jedanput ili više puta, tj. da nesmetano recipira tekst.

Janosch: Der Esel & die Eule
oder auch:
Wie die Liebe uns glücklich macht

Ein alter Esel hatte sich in eine Eule verliebt, und zwar beim Beerenpflücken
2 im Wald. Er hat sie, sie doch begleiten zu dürfen, trug ihr den Korb nach
Haus und bat sie auch noch um ein Rendezvous, um eine Verabredung. Und
4 sie sagte vorläufig ja.
Sie trafen sich dann öfter einmal und tranken Tee zusammen. Einmal bei ihr
6 zu Haus in dem Zimmer mit dem Balkon, und einmal bei ihm zu Haus. Und
sie paluderten ein bißchen zusammen.
8 Einmal sagte der Esel: »Ich würde Sie gern zu einer Reise einladen, für die
Kosten käme ich auf. Selbstverständlich.« Die Eule willigte ein, sagte aber,
10 sie bräuchte vorher noch einen Sommerhut. »Aus Panamastroh am besten«,
sagte sie, und weil der Esel glücklich war, daß sie mitkam, kaufte er
12 ihr den Hut. Selbstverständlich. Denn das war wohl die erste Reise
seines Lebens zusammen mit einer Dame. »Morgen hole ich Sie ab«,
14 sagte er.

4. *Provjera razumijevanja.*
Razumijevanje možemo provjeriti kratkim rezimiranjem sadržaja na materinskom ili stranom jeziku te vježbama prepoznavanja:²
 - a) Richtig oder falsch; ja/nein
 - b) Multiple choice (vježbama višestrukog izbora)
 - c) Zuordnung: Bildergeschichte-Text.
Odlomke teksta *Der Esel & die Eule* ilustrirao je sam autor. Nastavnik namjerno poremeti redoslijed ilustracija. Učenik ilustracije organizira u redoslijed prema tekstu.

² Neuner, G., Krüger, M., Grewer, U., *Übungstypologie zum kommunikativen Deutschunterricht*, Langenscheidt, str. 66—67, 1981.

Nepoznate riječi nastavnik može semantizirati na sljedeće načine:

- a) navođenjem značenja na materinskom jeziku na margini teksta
- b) navođenjem poznatih sinonima odnosno objašnjenja na stranom jeziku na margini teksta
- c) uvođenjem tzv. Zubringertexta, koji se obrađuje prije osnovnog teksta, a donosi nepoznate riječi i strukture za koje se pretpostavlja da bi mogle stvarati poteškoće pri čitanju³
- d) prethodnim uvođenjem uvodnim razgovorom o tekstu
- e) objašnjenjem nakon čitanja teksta.

Učenika treba pripremiti da se ne »spotiče« o svaku prvu nepoznatu riječ, već ga upoznati sa tehnikama razumijevanja iz konteksta.

5. *Anticipiranje drugog dijela teksta.* Učenici postavljaju hipoteze o daljnjem razvoju priče. Nastavnik pomaže pitanjima:

- Wie geht die Geschichte weiter?
- Wohin reisen der Esel und die Eule?
- Sind sie glücklich?

Prijedloge učenika pišemo na ploču ili foliju.

6. *Čitanje u sebi* sljedećeg odlomka. Učenici opet dobivaju upute, tako da je čitanje usmjereno. To mogu biti upute kao pod brojem 3 ili npr.:

- Finde Stellen im Text, die das Verhältnis der Eule und des Esels zueinander beleuchten!
- Suche Stellen im Text aus, die das Verhalten des Esels und der Eule zeigen

Tekst drugog odlomka:

- 16 Als er sie am nächsten Tag holte, zeigte sie ihm das Gepäck: ein paar Kofferchen, zwei, drei Taschen, einen Teppich, den man gut brauchen konnte, sollte ein Picknick stattfinden ... eine Hutschachtel, einen Sonnenschirm ...
- 18

³ Kast, B., *Jugendliteratur im kommunikativen Deutschunterricht*, Langenscheidt, str. 49–62, 1985. Reihe: Fremdsprachenunterricht in Theorie und Praxis. Berlin, München, Zürich, Wien, New York.

4. Cilj nam je provjeriti razumijevanje, a da pritom od učenika ne tražimo ništa više od prepoznavanja činjenica sadržanih u tekstu. Od učenika ne očekujemo govorno reagiranje, već da zaokruži točan odgovor (ja/nein; richtig/falsch Aufgaben), odnosno da strelicom ili brojem odredi odnose pripadnosti Zuordnungsübungen).

5. Cilj je anticipiranja razviti očekivanje o daljnjem razvoju priče. Svaki učenik ima svoje očekivanje i bit će tokom daljnjeg čitanja znatiželjan da li će se i u kojoj mjeri njegovo očekivanje ispuniti ili će ga morati korigirati.

6. Cilj zadanih uputa je usmjeriti pažnju čitaoca na vlastiti doživljaj teksta. Učenici pronalaze mjesta u tekstu koja im se sviđaju, odnosno koja ih iritiraju i na taj način svoje dojmove i emocije koje tekst budi spontano izražavaju na stranom jeziku.

20 Aber das alles war etwas zu schwer. Auch für einen Esel. Also nahmen sie
nur das Notwendigste.
22 »Ich nehme noch meinen schönen Korbstuhl mit«, sagte die Eule, »den
aus dem Balkonzimmer. Der wiegt auch nicht viel. Tragen Sie leicht, Sie
sind doch ein Esel.«
24 Und so trabten sie los: die Eule oben, der Esel unten. Die Last war dem
Esel nicht schwer. Im Gegenteil, sie war ihm eine wonnevolle Lust, denn:
26 »Süße Last ist die Geliebte«, sagt ein altes Eselssprichwort. Ging es bergab,
rief die Eule von oben, er solle nicht so rumpeln und pumpeln, ihr Hut
28 könnte verrutschen. Ging es bergauf, rief sie, er solle doch etwas schnel-
ler gehen, sie kämen sonst nicht weit genug. Dem Esel wurde der Weg
30 nie zu lang, nie zu steil, des Wetter nie zu naß und nie zu heiß. Und
kamen sie an einen Fluß, watete er so durch das Wasser, daß die Eule auch
32 nicht benetzt wurde. Fanden sie in der Nacht kein Hotelquartier, suchte er
trockenes Heu zusammen und bettete seine Geliebte weich und bequem und
34 wärmte sie mit seiner Nase. Kamen sie am Meer vorbei, legten sie sich zu-
sammen in die Dünen und ließen sich die Sonne auf Fell und Federn scheinen.
36 Auch fuhren sie mit einem Schiff über das Meer. Sie bereisten ferne, fremde
Länder, kamen durch Steppen und wüsten, wo die Sonne erbarmungslos bran-
38 nte. Dann ritten sie auch einmal auf einem Kamel, damit die Last den Esel
nicht so drücken sollte. Aber was kann einen schon drücken, sitz die Geliebte
40 obenauf? — Wohl nichts, oder?

7. *Provjera razumijevanja* (vidi 4) i
objašnjavanje nepoznatih riječi.

8. *Anticipiranje* završetka teksta.

Nastavnik pomaže pitanjima:

— Wie endet die Geschichte?

— Wie leben der Esel und die
Eule nach der Heimkehr?

9. *Čitanje u sebi* zadnjeg odlomka.

42 Sie gingen auf vielen Straßen, und als sie wieder zu Haus ankamen, war der
alte Esel müde und mager — aber unendlich glücklich.

44 Und das ist ja wohl das Wichtigste und sonst nichts.

10. *Provjera razumijevanja*.

11. *Nastavnik čita cijeli tekst naglas*.

12. *Razgovor o tekstu. Interpretacija
likova*.

Učenici spontano reagiraju, komentiraju završetak priče, uspoređuju ga sa svojim anticipacijama zabilježanim na ploči ili foliji.

Nastavnik će saslušati spontane reakcije učenika, a zatim će razgovor usmjeriti na karakterizaciju likova sljedećim zadacima.

a) *Citiranje mjesta u tekstu*.

Učenik je prije čitanja dobio upute (vidi 6) da pronalazi određena mjesta u tekstu, a sada će ih navoditi:

a) Citiranje mjesta u tekstu smatra-
mo višestruko korisnim. Učenik
često ne može uspješno parafrazi-
rati tekst pa ćemo taj postupak za-
mijeniti čitanjem iz teksta. Svako
vraćanje tekstu pridonosi memo-
riranju jezičnih jedinica. Cilj je in-
terpretirati likove i produbiti ra-
zumijevanje teksta.

- Welche Stellen im Text charakterisieren den Esel und die Eule näher?
- Untersuche: — das Verhalten des Esels
- das Verhalten der Eule.
- Kannst du aus dem Verhalten der beiden Tiere auf ihren Charakter schließen?

b) *Zuordnungsübung.*

- Ordne folgende Attribute den Tieren zu:
sympatisch — egoistisch — gutmütig — geduldig — hart — unsympatisch

Esel	Eule

13. *Kreativni zadaci.*

Učenici dobivaju radne listove. Rad se odvija individualno ili grupno, najprije pismeno, a zatim usmeno.

a) *Vježbe nadopunjavanja »praznih mjesta« u tekstu.*

Der Esel verliebt sich in die Eule beim Beerenpflücken im Wald. Wie spricht er sie an? Was sagt die Eule? Erfinde das Gespräch!

Esel:

Eule:

Erfinde des Gespräch, das zwischen der Eule und dem Esel stattfindet, wenn der Esel das Gepäck sieht!

Esel:

Eule:

b) *Vježbe razvijanja alternativne priče.*

— Wie hätte die Geschichte noch enden können?

— Wie würde die Geschichte lauten, hätte der Esel das ganze Gepäck auf die Reise nicht mitnehmen wollen?

c) *Nastavljanje priče.*

— Wir nehmen an, dieses Ende der Geschichte ist nicht das endgültige. Wir erzählen die Geschichte weiter!

- a) Cilj nadopunjavanja praznih mjesta (Leerstellen) u tekstu jest razviti sposobnost učenika da zamišljaju situacije te da ih govorno izraze na stranom jeziku.

14. *Utvrdjivanje teme i moralne pouke basne.*
Nastavnik upućuje učenicima pitanja:
— Was ist das eigentliche Thema der Geschichte?
— Wer sind die Hauptpersonen?
— Wie benehmen sie sich?
Nastavnik objašnjava:
Der Esel und die Eule ist eine Fabel. Die Fabel ist eine Erzählung, in der die Tiere wie die Menschen handeln.
15. *Upoznavanje s piscem:*
Nastavnik: Janosch schreibt und illustriert Geschichten für Kinder und Erwachsene. Einige seiner Geschichten wurden mit dem Jugendbuchpreis ausgezeichnet.
Nastavnik postavlja pitanje:
Ist diese Geschichte eurer Meinung nach eine Geschichte für Kinder?
16. Razgovor o tekstu možemo zaključiti stihovima J. W. Goethea. Nach dem Abschied von seiner Geliebten dichtet Goethe:
Du gingst, ich stund und sah zur Erden,
Und sah dir nach mit nassem Blick.
Und doch, welch' Glück, geliebt zu werden!
Und lieben, Götter, welch' ein Glück!
17. *Domaći rad.*
Učenici dobivaju tekst D. Ugrešić *O najnesretnijoj ljubavi*. Nakon čitanja teksta odgovaraju pismeno na pitanja:
— Bedeutet Liebe immer Glück?
— Warum ist diese Liebe unglücklich?
14. Cilj nam je utvrditi temu, a zatim upozoriti na osobitosti basne kao literarnog teksta. Možemo upozoriti i na komičan ton basne.
16. *Usporedba tekstova.*
Usporedba ne mora biti ograničena na istu literarnu vrstu. Cilj postupka je ustanoviti tematsku vezu tih dvaju tekstova.
Usporedba može biti poticaj za razgovor.
17. Tekst na materinskom jeziku, učenicima jezično dostupan i tematski srodan »bazalnom« tekstu, služi kao poticaj za jezičnu kreativnost učenika.
Učenici mogu za domaći rad dobiti zadatak da sami sastave priču sličnu predlošku. Nastavnik će ako je potrebno pomoći zadanim natuknicama.

D. Ugrešić: O najnesretnijoj ljubavi

Zaljubila se dva susjeda, dva mala cvijeta iz dva susjedna lonca na dva susjedna balkona. Gledali su se svakog dana od izlaska do zalaska sunca, uzdisali jedan za drugim, stidljivo se rumenjeli, dodirivali stjenkama. I na kraju zaprosili jedan drugoga.

- Volim te, ali se ne možemo vjenčati jer ti si plavi cvijet.
- I ja tebe volim, ali se ne možemo vjenčati jer ti si crveni cvijet.

Tako je tužno rekao plavi cvijet, tako je tužno rekao crveni. Zatim su se ponosno okrenuli svaki na svoju stranu, a njihove su se sjenke sakrile u lišće i gorko zaplakale.⁴

Na primjeru *Der Esel & die Eule* željeli smo pokazati da obrada literarnog teksta u nastavi stranog jezika nije u kontradikciji s komunikativnim pristupom, naprotiv, oni se upotpunjuju. Pretpostavka je da rad na tekstu ne polazi od sadržaja i forme teksta, već od interakcije između teksta i čitaoca. U skladu s »Response Theory« u središtu pažnje nije tekst kao objekt, već reakcije (»responses«) čitaoca. »Response« je S. Fish⁵ definirao ovako: »The category of response includes any and all of the activities provoked by a string of words: the projection of syntactical and/ or lexical probabilities — their subsequent occurrence or nonoccurrence; attitudes towards person, or things or ideas referred to, the reversal or questioning of these attitudes and much more.«

Nastavnik, prije ili na samom početku obrade, aktivira predznanja i iskustva učenika. To postiže slijedećim postupcima:

- asociranje uz tematsku riječ
- nastavnik čita samo naslov teksta, a učenici zatim iznose asocijacije koje naslov budi te stvaraju hipoteze o temi, sadržaju, radnji teksta
- nastavnik čita prvi odlomak teksta, učenici zatim anticipiraju nastavak teksta; učenici u tekstu nalaze uporišta za svoja očekivanja
- prekidanje priče na uzbudljivom mjestu te anticipiranje.

Učenik svoje dojmove, stavove i ideje izražava postupkom navođenja mjesta u tekstu, tj. citiranjem. Prije čitanja nastavnik zadaje pitanja koja mu pomažu da za vrijeme čitanja teksta osvijesti učeničke reakcije:

- Was gefällt dir? — Welche Stellen irritieren dich?
- U postupke koji nas vode do učenikovih »responses« pripadaju kreativni postupci ispunjavanja praznih mjesta (Leerstellen, Unbestimmtheitsstellen).⁶
- Prazna mjesta ispunjavamo:
- zamišljajući razgovore među likovima
- zamišljajući monologe likova (unutarnje monologe: Što osjeća magarac? Što misli?)
- opisujući stanja likova
- zamišljanjem novih situacija i uvođenjem novih likova.

U kreativne postupke ubrajamo i pronalaznje novog naslova, preoblike radnje, nastavljanje priče te naposljetku pisanje vlastite priče.

⁴ Ugrešić, D., *Mali plamen*, str. 17, Mladost, Zagreb 1981.

⁵ Fish, S., *Is There a Text in this Class?*, str. 27, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London 1980.

⁶ Iser, W., *Der Akt des Lesens*, Theorie ästhetischer Wirkung, Wilhelm Fink, Uni Taschenbücher 636, München 1976.

